

Opgave i EX1001

Examen philosophicum

Af Chris Rasmussen

Vejleder/faglærer: Carsten Elmelund Petersen

Godkendt opgaveordlyd:

Sammenlign Mills utilitarisme og Rawls' retfærdighedsprincipper. Drøft forskellene

Fjellhaug International University College

Vår 2020

Indholdsfortegnelse

1 Indledning	275
2 Redegørelse for Mills utilitarisme	275
2.1 Hvad nyttetheorien er	275
2.2 Vidnesbyrd og Beviis for Nytteprincippet	276
2.3 Sammenhængen mellem Retfærdighed og Nytte	277
3 Redegørelse for Rawls' retfærdighedsprincipper	277
3.1 De to retfærdighedsprincipper	278
3.2 Fortolkninger af det andet princip	278
3.3 Benyttelse af teorien	279
4 Sammenligning af Mills utilitarisme og Rawls' retfærdighedsprincipper	280
5 Drøftelse af forskellene	281
5.1 Retfærdighedsprincipper grundet på nytte- eller lykkeprincippet?	281
5.2 Hvilken er så bedst?	282
6 Konklusion	284
7 Litteraturliste	285

1 Indledning

Hvad gør en handling god? Hvad er vejen til et godt samfund? Og skal en god handling eller et godt samfund også være retfærdigt? Spørgsmål som disse opstår i spændingsfeltet mellem etikken og samfundsteorien, og der tilbydes mange varierende svar. I denne opgave vil jeg sammenligne to forskellige filosofers indgange til disse og lignende spørgsmål. Først vil jeg redegøre for John Stuart Mills utilitarisme, som den kommer til udtryk i hans skrift "Moral grundet paa Nytte- eller Lykkeprincippet." Dernæst vil jeg redegøre for John Rawls' retfærdighedsprincipper ud fra hans bog "En teori om retfærdighed" med særligt fokus på paragraf 11-19. I opgavens anden halvdel vil jeg så foretage en sammenligning af de to filosofers synspunkter efterfulgt af en drøftelse af nogle af de væsentlige forskelle. Til sidst slutes af med en konklusion.

2 Redegørelse for Mills utilitarisme

John Stuart Mill var en britisk filosof og økonom, som levede fra 1806-1873. Hans etik var stærkt inspireret af Jeremy Bentham og dennes utilitarisme, som Mill dog modererer og udvider i sit værk "Utilitarianism" fra 1861, som denne opgave også vil tage udgangspunkt i ud fra Georg Brandes' oversættelse fra 1872.¹ I skriftets indledning begræder han, at man på etikkens område ikke er nået meget længere end på Sokrates' tid, idet diskussionerne stadig er de samme.² Han efterspørger derfor en prøvesten for ret og uret og mener ikke umiddelbart, at der er givet mennesket en naturlig evne til at gøre denne skelnen.³ I stedet fremfører han, at der er et særligt princip, som i virkeligheden er underliggende i meget morallære, selvom man ikke vil indrømme det: Nemlig Benthams nytteprincip. Og opgaven for resten af skriftet bliver da for Mill at bidrage "til Forstaaelsen og Anerkjendelsen af Lykke- eller Nytte-Theorien og til et Beviis for den af den Art, som den kan modtage."⁴ Resten af værket falder i 3 kapitler, som her skal gennemgås én af gangen.

2.1 Hvad nytteteorien er

I første kapitel ønsker Mill at fremføre en klar fremstilling af nytteteorien for på den måde at undgå misforståelser og dermed unødvendig afstandtagen fra teorien.⁵ For det første er det værd at nævne, at han lader til at benytte ordene "nytte" og "lykke" synonymt. Han fremfører så, at en handling er rigtig i samme grad, som den stræber efter at fremme lykken og er forkert, når den fremmer det modsatte.⁶

¹ Estrup 2020

² Mill og Blegvad 1996, 143

³ Mill og Blegvad 1996, 144

⁴ Mill og Blegvad 1996, 146 linje 41 – 147 linje 3

⁵ Mill og Blegvad 1996, 147

⁶ Mill og Blegvad 1996, 148-149

Definitionen af lykke giver han da således: "Ved Lykke forstaaes Fornøjelse og Frihed fra Smerte; ved Ulykke Smerte og Mangel på Fornøjelse".⁷

Det er dog vigtigt for Mill at uddybe, hvad han mener med "fornøjelse." Nyttetikken blev nemlig helt tilbage på Epikurs tid anklaget for at være "en lære for Sviin" ud fra tanken om, at svinet jo kun stræber efter de umiddelbare fornøjelser. Men Mill responderer, at fordi menneskets evner er svinet overlegne, så vil mennesket heller ikke være tilfreds med de samme fornøjelser som svinet. Der er således en kvalitetsforskel mellem fornøjelser, som også kommer til udtryk i det faktum, at intet fornuftigt menneske ville ønske at være svin, selvom det så blev lovet en opfyldelse af alle dyrets fornøjelser.⁸ Fornøjelser er altså noget andet end de umiddelbare, dyriske lyster, selvom Mill indrømmer, at mange af karaktersvaghed ofte vælger den nærmeste eller umiddelbart tilgængelige fornøjelse, selvom den ikke nødvendigvis er mest værdifuld.⁹ Når det handler om at afgøre, hvilken fornøjelse der så er bedst, vil Mill lade det være op til flertallet at vurdere. Dem, der har prøvet en fornøjelse eller smerte, må jo være de bedste til at vurdere kvaliteten eller lidelsen herved.¹⁰

Nytteteorien hos Mill er imidlertid ikke bare en hedonistisk eller egoistisk teori. Han breder den nemlig ud til at gælde hele menneskeslægten, ja faktisk "den hele følende Deel af Skabningen."¹¹ For at en handling skal være god, skal den altså bidrage mest muligt til den *samlede sum af lykke* ud fra den tidligere definition af denne som fornøjelse og frihed fra smerte. At nytteteorien har det fælles bedste som mål understreges af, at Mill betegner Jesu gyldne regel om næstekærlighed som netop et udtryk for nytteteorien's ånd. På samfundsniveau ønsker Mill derfor, at folk opdrages og formes til at se individets interesse som en del af hele samfundets interesse, så man lærer at sætte lighedstegn mellem egen lykke og en livsførelse, der sigter mod universel lykke – også selvom dette ikke altid vil ske bevidst.¹²

I resten af kapitlet besvares en række indvendinger mod teorien; blandt andet den at man ikke kan nå at beregne og måle konsekvenserne af en handling, før man gør den – noget, vi vil vende tilbage til senere.

2.2 Vidnesbyrd og Beviis for Nytteprincippet

I dette kapitel forsøger Mill at bevise nytteprincippet så godt, det lader sig gøre. Det gøres i første omgang ved en parallel til sansningen: Beviset for, at en ting er synlig, må være, at folk kan se den. Derfor må

⁷ Mill og Blegvad 1996, 149 linje 17-19

⁸ Mill og Blegvad 1996, 149-151

⁹ Mill og Blegvad 1996, 153

¹⁰ Mill og Blegvad 1996, 154

¹¹ Mill og Blegvad 1996, 155 linje 27. Mill kommer ikke nærmere ind på i skriftet, hvem der udover mennesket anses som en følende del af skabningen. For en nyere teori om dette, se fx Singer 2012

¹² Mill og Blegvad 1996, 157-159

beviset for, at lykken virkelig er attråværdig – hvilket jo er nytteprincippets kerne – være, at folk virkelig stræber efter den. Og da dette ifølge Mill er tilfældet, er det hermed bevist, at lykken er et mål for mennesket.¹³ Det er dog ikke bevist, at der ikke også kan være *andre* mål eller formål, og Mill medgiver faktisk, at mennesker stræber efter mange andre ting: Dyd, penge, magt osv. Han inkorporerer imidlertid alle disse ting i teorien ved at sige, at de enten er midler til lykken eller er en del af lykken – og således holder beviset stadigvæk. Mill konkluderer altså, at siden lykken er eneste mål for menneskers handlen, må det dermed også være målet for moraliteten.¹⁴

2.3 Sammenhængen mellem Retfærdighed og Nytte

I det sidste kapitel tager Mill til orde mod en klassisk konkurrent til nytteteorien, nemlig læren om ”Retfærdigheds-Ideen”, der handler om, at mennesket fra naturens side er givet et ”retfærdigt instinkt”, som frem for nytteteorien skal afgøre rigtigt og forkert.¹⁵ Mill udpeger to væsentlige elementer i denne følelse af retfærdighed: Ønsket om straf samt viden om nogle, som den forkerte handling er gået ud over. Herefter konkluderes, at begge disse elementer kommer fra noget, der i hvert fald minder om instinkter: nemlig selvforsvar og sympati. Retfærdighedsfølelsen er derfor ikke en sikker målestok for ret og uret men en naturlig hævnfølelse, der ikke i sig selv er moralsk, men som gennem moral og sympati alligevel har en positiv virkning.¹⁶

3 Redegørelse for Rawls’ retfærdighedsprincipper

John Rawls er en amerikansk filosof, som levede fra 1921-2002. Ligesom Mill ønsker han det bedst mulige samfund, men hans udgangspunkt og indgangsvinkel er en lidt anden. Rawls betragtes især som politisk filosof, og hans retfærdighedsteori er netop interesseret i, hvordan samfundet kan indrettes på den mest retfærdige måde. For at komme frem til denne forestiller han sig en såkaldt samfundskontrakt¹⁷, som samfundets ”medspillere” sammen indgår. Det særlige ved Rawls’ udgave af samfundskontrakten er, at han forestiller sig, at menneskene er underlagt ”uvidenhedens slør”, så de ikke ved, hvilken plads i samfundet de selv vil indtage. Det vil ifølge ham lede til en fordeling af goder, hvor de dårligste ”pladser” i samfundet alligevel vil blive givet de bedst mulige vilkår.¹⁸ Konkret vil man derfor i kontraktsituationen blive enige om to retfærdighedsprincipper, som nu skal beskrives.

¹³ Mill og Blegvad 1996, 163-164

¹⁴ Mill og Blegvad 1996, 168

¹⁵ Mill og Blegvad 1996, 171

¹⁶ Mill og Blegvad 1996, 182

¹⁷ En ”fiktiv” aftale mellem menneskene i et samfund, hvor man bliver enige om de grundlæggende samfundsprincipper. Begrebet stammer tilbage fra Hobbes og er siden brugt af flere filosoffer med varierende betydninger. Se også Tollefsen, Syse, og Nicolaisen 1998, 282-283

¹⁸ Andersen og Grønkaer 2008, 279-283

3.1 De to retfærdighedsprincipper

Det første retfærdighedsprincip lyder, at "hver enkelt person skal have lige ret til det mest udstrakte system af lige grundlæggende friheder forenelig med et tilsvarende system af friheder for andre."¹⁹ Rawls omtaler en liste af disse grundlæggende friheder, som inkluderer politisk frihed, tale- og forsamlingsfrihed, religions- og tankefrihed, personlig frihed samt retten til personlig ejendom. Han lader dog ikke til at operere med en lukket liste, selvom han også omtaler friheder af mere sekundær art, som ikke beskyttes af dette første princip.²⁰ Desuden er det væsentligt, at de to principper er ordnet serielt, så dette første princip som udgangspunkt er ukrænkeligt, selvom et afkald på nogle af disse friheder kunne øge andre forhold.²¹

Det andet retfærdighedsprincip handler om, at eventuelle økonomiske og sociale uligheder skal ordnes, så de både "med rimelighed kan forventes at være til alles fordel og (...) være knyttet til positioner og stillinger, der er åbne for alle."²² En grundlæggende tanke for Rawls er altså, at ulighed i samfundet på det sociale og økonomiske plan bestemt ikke behøver være negativt, så længe det falder ud til alles fordel og ikke bryder med det første princip. Men det skal netop være sådan, at det enkelte individ vil foretrække den eventuelle ulighed, fordi det samtidig vil give større fordele, end hvis uligheden var mindre. Og dette skal gælde for hvert enkelt individ, således så man ikke kan undskylde nogles ringere situation med relativt større fordele for andre i en bedre samfundsmæssig position.²³ Dette andet princip giver imidlertid ifl. Rawls mulighed for flere forskellige fortolkninger, hvortil vi nu skal vende blikket.

3.2 Fortolkninger af det andet princip

Rawls peger på to udtryk i det andet princip, som begge kan tolkes på to forskellige måder. For det første er der udtrykket om, at positioner og stillinger skal være åbne for alle. Dette kan både forstås mere principielt, så alle positioner i princippet er åbne men i praksis kun for "talenter", men det kan også forstås som en lighed i form af, at alle har en fair chance for at opnå disse.²⁴ For det andet kan også formuleringen i det andet princip om, at ulighed skal være til alles fordel, forstås i lyset af to principper, effektivitetsprincippet og differensprincippet, som her kort skal præsenteres.

Effektivitetsprincippet, som egentlig svarer til det økonomiske term Pareto-optimering²⁵, beskriver et samfund, som er sådan indrettet, at intet individ ved en omfordeling af goder kan blive bedre stillet, uden

¹⁹ Rawls 2005, s. 82 linje 4-6

²⁰ Rawls 2005, 82-83

²¹ Rawls 2005, 82-84. Dog omtaler han "visse formildende omstændigheder" i paragraf 26 og 39

²² Rawls 2005, 82 linje 8-9

²³ Rawls 2005, 83-85

²⁴ Rawls 2005, 86-87

²⁵ Ingham 2020

at andre bliver ringere stillet. Og det kan jo lyde som en ganske retfærdig fordeling. Men som Rawls påviser grafisk, er udfordringen dog, at man kan forestille sig mange forskellige fordelinger, hvor Paretos kriterium opfyldes, uden det nødvendigvis vil blive anset for værende retfærdigt. Eksempelvis kan man forestille sig en forsimplet situation med to parter, hvor én part får alle goder tildelt og en anden ingen goder får; og her er det jo umuligt at den anden part skulle stilles bedre, uden at den første vil blive ringere stillet.²⁶ Derfor indfører Rawls i stedet for differensprincippet, som går ud på, at social og økonomisk ulighed kun er retfærdig, hvis det samtidig stiller de dårligst stillede bedst muligt.²⁷

Med to udtryk som begge er tvetydige kommer Rawls frem til 4 mulige fortolkninger af det andet princip. I stedet for at gennemgå dem alle, vil vi springe frem til den tolkning, som Rawls selv foretrækker, nemlig kombinationen af differensprincippet og ligeligt åbne stillinger i form af fair chancer for alle, som han kalder "den demokratiske fortolkning" eller "demokratisk lighed." Her tilstræbes lighed umiddelbart frem for effektivitet, idet differensprincippet betyder, at en ulige fordeling kun må foretrækkes, hvis det dårligst stillede individ hermed er bedre stillet, end han ellers ville være. Det fuldt retfærdige samfund har man da opnået, hvis ingen ændringer for de bedst stillede kan forbedre forholdene hos de dårligst stillede.²⁸ Samtidig er det også vigtigt for Rawls, at alle har en fair mulighed for at opnå alle positioner i samfundet. Det er for ham ikke et spørgsmål om effektivitet men om retfærdighed og retten til selvrealiseringens mulighed.²⁹ Senere taler han også om "genopretningsprincippet", som handler om at udjævne de medfødte uligheder i form af social klasse eller naturlig begavelse.³⁰

3.3 Benyttelse af teorien

Hvordan skal denne teori da udfoldes og bruges i praksis? For det første er det værd at nævne det, som Rawls omtaler som "ren proceduremæssig retfærdighed." Rawls ser nemlig potentiale i muligheden for at inkorporere retfærdighedsprincipperne i et samfunds opbygning, sådan så fordelingen af goder "automatisk" vil blive retfærdigt, fordi proceduren sikrer dette.³¹ Hvordan det sker i praksis, uddybes han senere i bogen, og vi vil ikke komme ind på det i denne opgave.³² Ligeledes skal påpeges, at Rawls fremhæver differensprincippet som nemmere til at benytte til at "beregne" retfærdighed end utilitaristernes besværlige regnestykke. Han bruger paragraf 15-16 på at uddybe dette forhold.³³

²⁶ Rawls 2005, 87-91

²⁷ Dette synspunkt hos Rawls fremhæves også her: Larsen 2002

²⁸ Rawls 2005, 94-97

²⁹ Rawls 2005, 102-103

³⁰ Rawls 2005, 115-116

³¹ Rawls 2005, 102-107

³² Se paragraf 43 i Rawls 2005

³³ Rawls 2005, 107-115

4 Sammenligning af Mills utilitarisme og Rawls' retfærdighedsprincipper

Nu da hhv. Mills utilitarisme og Rawls' retfærdighedsprincipper er blevet præsenteret, vil jeg forsøge at lave en sammenligning, hvorefter nogle overordnede og væsentlige forskelle vil blive diskuteret i næste afsnit.

Overordnet set kan man sige, at både Mill og Rawls har det samme mål: De ønsker et samfund, hvor individerne har det godt, og de interesserer sig begge for, hvordan det bedst lader sig gøre. Alligevel er der også en forskel på, hvad de sigter efter. Som nytteetiker er målet for Mill en maksimering af den samlede lykke i samfundet, mens han er knap så interesseret i, hvordan denne "lykke" er fordelt mellem individerne. Her har Rawls et anderledes fokus på retfærdighed, og dermed er en *retfærdig* fordeling af goderne for ham en afgørende del af et godt samfund.

De to filosoffer har også lidt forskelligt udgangspunkt for deres tanker, som også afspejler sig, når de skal sætte ord på, *hvordan* det ideelle samfund skal nås. Mill tager som etiker udgangspunkt i det enkelte individs handlinger og har som hovedspørgsmål, hvordan det enkelte menneske bør handle, og først herefter breder han det ud til at handle om hele menneskeheden.³⁴ Omvendt er Rawls meget mere orienteret mod hele samfundet og opstiller derfor først og fremmest principper for, hvordan samfundet bør indrettes. Rawls er ikke uinteresset i etikken på individplan,³⁵ ligesom Mill også tør udtale sig om etikken på samfundsplanet,³⁶ men de tager deres udgangspunkt hver sit sted.

Udover en forskellighed i begreberne ser man også en forskel på, *hvordan* det gode liv ser ud for individet eller hvad "lykke" er. Rawls' fokus på samfundet træder tydeligt frem, idet han ønsker, at samfundet skal sætte de gode, retfærdige rammer, hvorefter han vil lade det være op til det enkelte, rationelle menneske selv at vurdere, hvordan livet bedst leves.³⁷ Mill opererer i højere grad med en mere "objektiv" definition af lykke. I hvert fald er grundtanken på sin vis i hans teori, at man faktisk kan "måle" lykken, når man skal afgøre, om en handling er god eller ej. Således taler han om en kvalitetsforskel på fornøjelser ud fra, hvad flertallet anser som bedst,³⁸ og han taler om bestemmelse af lykke ud fra menneskers erfaringer.³⁹

Netop nytteteoretikernes forsøg på at ville "måle" lykken er noget af det, som Rawls kritiserer kraftigt. Han påstår, at et sådant regnestykke er temmelig kompliceret, hvis man skal tage højde for alle mulige forskellige personer på samfundsplan. Det er ifølge ham meget nemmere med differensprincippet, fordi

³⁴ Mill og Blegvad 1996, 155

³⁵ Se især Rawls 2005, 122-129

³⁶ Se fx Mill og Blegvad 1996, 157-158

³⁷ Rawls 2005, 109

³⁸ Mill og Blegvad 1996, 154

³⁹ Mill og Blegvad 1996, 155

man her kan nøjes med at lokalisere den mindst begunstigede gruppe og så sørge for, at en eventuel ulighed i samfundet altid kommer dem *mere* til gode.⁴⁰ Spørgsmålet er dog, om Mill overhovedet tænker sin nytteteori som en samfundsteori på samme måde som Rawls. Imidlertid har Mill selv også mødt anklager om utilitarismens besværlige regnestykke, hvortil han indvender, at man jo aldrig begynde helt forfra i en vurdering af en handlings nyttevirkninger, men altid har hele menneskehedens erfaring med sig.⁴¹ Rawls' løsning er derimod en samfundsopbygning, hvor retfærdigheden så at sige institutionaliseres, så samfundet via omfordeling af goder automatisk sikrer det mest retfærdige og dermed – i hans optik – de bedste forudsætninger for individernes lykke – den såkaldte "rene, proceduremæssige retfærdighed."

Både Rawls og Mill er dog enige om, at ulighed i samfundet fint kan accepteres, så længe det bidrager til alles fordel (Rawls) og fælles lykke (Mill). Alligevel er det også her, den afgørende forskel på de to filosofers tankegange findes. Jf. Rawls' andet retfærdighedsprincip kan uligheden kun accepteres, hvis de mindst begunstigede opnår større fordel af uligheden, end de havde opnået, hvis uligheden ikke var der, og en retfærdig og lige fordeling er således en del af målet. For Mill er det vigtigste den samlede mængde lykke i samfundet uanset hvor stor ulighed, det selv ellers måtte medføre, hvilket Rawls da også kritiserer ham for.⁴²

5 Drøftelse af forskellene

Det store stridspunkt mellem Rawls' retfærdighedsprincipper og Mills utilitarisme kan spidsformuleres med følgende spørgsmål: Hvad er vigtigst i det gode samfund – mængden af lykke eller mængden af retfærdighed? Det er ikke enkelt at svare på, hvorfor det heller ikke skal være målet med denne drøftelse. Alligevel er det relevant at diskutere de to "mål" for hhv. Rawls og Mill. Herunder vil jeg først undersøge og til dels argumentere for, at Rawls' retfærdighedsprincipper til en vis grad bygger på nytteteoriens tanker. Og til sidst vil jeg drøfte, om man overhovedet kan vælge mellem de to teorier.

5.1 Retfærdighedsprincipper grundet på nytte- eller lykkeprincippet?

I sin fremstilling af nytteprincippet påstår Mill, at mange etikere – hvad enten de vil det eller ej – i sidste ende bygger store dele af deres teorier på nytteprincippet.⁴³ Rawls derimod kritiserer flere gange utilitarismen, som han så som sin hovedmodstander⁴⁴, og han fremfører sine tanker som et (bedre) alternativ hertil. Imidlertid er det interessant at overveje, hvordan Mill mon ville reagere på Rawls'

⁴⁰ Rawls 2005, 108-109

⁴¹ Mill og Blegvad 1996, 161

⁴² Rawls 2005, 96-97

⁴³ Mill og Blegvad 1996, 146

⁴⁴ Richardson 2020

fremstilling, hvis han havde levet. Kan man nemlig forestille sig en påstand om, at også Rawls' retfærdighedsprincipper i virkeligheden bygger på nytteteorien? Mill lader nemlig til at have et meget realistisk menneskesyn, når han anfører, at mennesket altid vil stræbe efter lykke – også selvom denne "lykke" så tager skikkelse i dyd, penge, ære eller måske... retfærdighed? Og foretager man en umiddelbar analyse af menneskers handlinger, så gøres de vel ofte netop for at opnå en form for lykke eller undgå en smerte. Det er vel netop derfor, at Rawls' retfærdighedsprincipper kommer til sin ret, fordi historien tydeligt viser, at mennesker sjældent formår at indrette retfærdige samfund, da individerne oftest vil sikre sin egen lykke på bekostning af andre.

Men er Rawls' principper virkelig udtryk for en nytænkende og klar retfærdighedssans? Når Rawls forestiller sig en "oprindelig position", hvor alle mennesker skal indgå en samfundskontrakt, så indfører han netop "uvidenhedens slør", så det enkelte menneske ikke ved, på hvilken plads i samfundet, det vil ende. Således tvinges det enkelte menneske til at sikre selv de dårligst stillede de bedst mulige forudsætninger. Og her vil Mill nok påpege, at netop nytteprincippet om at søge lykke og at undgå smerte træder ind. For når mennesket i kontraktsituationen vil sikre alle samfundsindivider de bedst mulige vilkår, er det så ikke netop et udtryk for, at han ønsker at sætte sig selv i så gunstig en position som muligt? Eller omvendt, at han ønsker at undgå smerten ved en dårlig samfundsplacering og derfor stræber efter, at selv de mindst begunstigede får det bedst muligt? I hvert fald er det interessant, at Rawls tilsyneladende er nødt til at indføre uvidenhedens slør, før mennesket lader til at kunne tænke nogenlunde retfærdigt.

Selvom man således kan argumentere for, at nytteprincippet også spiller en bagvedliggende rolle for Rawls' retfærdighedsprincipper, så er der dog en væsentlig forskel i praksis. Den oprindelige position og samfundskontrakten er alt andet lige et fiktivt foretagende, og i virkelighedens verden så *ved* det enkelte menneske jo godt, hvilken samfundsposition han indtager. Og alligevel *er* mennesker jo (heldigvis) i stand til at overveje retfærdighedsprincipper. Derfor har Rawls da også ret i sin kritik af, at utilitarismen er mere uretfærdig, fordi den kun interesserer sig for den samlede lykke og groft sagt er ligeglad med *fordelingen af* denne.⁴⁵

5.2 Hvilken er så bedst?

Hvad er så bedst? Størst mulig lykke i samfundet? Eller en retfærdig fordeling frem for alt? Flere ting herunder kunne jo diskuteres. Er det overhovedet retfærdigt at forfordele de mindst begunstigede? Kan individet overhovedet selv afgøre, hvad der giver den største lykke? Hvis vi tager fat i det første spørgsmål – og til en vis grad også alle de andre, vi kunne forestille os som underspørgsmål – så falder det i sidste

⁴⁵ Samme problematik nævnes af Heiene og Thorbjørnsen, når de kritisk vurderer utilitarismen: Heiene og Thorbjørnsen 2011, 85-86

ende tilbage på, hvad man ser som det bedst mulige samfund. Som hvid, privilegeret, demokratisk vesterlænding så virker Rawls' retfærdighedsprincipper på mange måder tiltalende, fordi de tager udgangspunkt i et samfund, som ligner mit eget. Samtidig forekommer Mills menneskesyn at være realistisk, selvom hans ligegyldighed overfor fordelingen af lykke forekommer uretfærdig. Men i virkeligheden kan man kritisere begge teorier for det samme: At de mangler et sted at "bygge" deres etik på.

Hvis man skal foretage en objektiv vurdering af en sag, må man nødvendigvis også have objektive kriterier. Imidlertid lader både Rawls og Mill til at mangle sådan nogle i deres søgen efter det ideelle samfund. Mill er empirist og begrunder sin nytteetik med, at mennesker lader til at attrå lykken og konkluderer dermed, at lykken er værd at stræbe efter. Logikken kan imidlertid synes at halte, når han hermed mener at have et *formål med moraliteten*,⁴⁶ og således slutter fra det deskriptive til det normative. Han afviser ovenikøbet også den såkaldte "retfærdighedsidé" om et naturligt, retfærdigt instinkt, som man ellers *kunne* argumentere for som en form for ståsted.

Men heller ikke Rawls lader til at have at finde en overbevisende byggegrund for teorien. Han indfører ganske vidst retfærdighedsprincipperne, men de bygger på en fiktiv kontraktsituation, hvor de vel kan siges at fremkomme af en umiddelbar frygt for at havne i et dårligt liv – og det virker heller ikke som et overbevisende grundlag for en samfundsetik. Retfærdigvis skal det siges, at hverken Mill eller Rawls egentlig påstår, at de trækker på objektive sandheder som baggrund for deres etikker. Og i Rawls' tilfælde anfører Skirbekk, at Rawls heller ikke ønsker at begrunde sin moralfilosofi i traditionel forstand men i stedet forsøger en koherensteoretisk tilgang, hvor principperne retfærdiggøres ud fra graden af overensstemmelse med menneskers generelle synspunkter og opfattelser. Skirbekk konkluderer dog også, at Rawls alligevel ikke helt slipper uden om det, som Skirbekk kalder det grundlæggende problem i moralfilosofien – for hvordan ved vi, at menneskers generelle opfattelser er rigtige?⁴⁷

Et rimeligt spørgsmål er da også, om der overhovedet er givet sådanne objektive kriterier, som man kunne tænkes at udlede nogen samfunds- eller individetik fra. Hermed er vi vel over i et tilnærmelsesvist metafysisk spørgsmål og således et godt stykke udover, hvad både fag og opgave indbyder til. Min pointe skal i første omgang blot være, at mens både Mill og Rawls fremfører deres respektive etikker som *den rigtige måde* at gribe et liv og et samfund an på, så mislykkes begge i at hævde en objektiv baggrund herfor.

⁴⁶ Mill og Blegvad 1996, 163-164

⁴⁷ Skirbekk 1989, 322-323

Og dermed er det vel overladt til en subjektiv vurdering og hermed en subjektiv retfærdighedsopfattelse at afgøre, hvem af dem der lykkes bedst med deres forehavende.

Skal vi alligevel foretage en vurdering, kunne man påstå, at Rawls har en fordel eller to. For det første argumenterer han overbevisende for en samfundsmodel, hvor alle individer tænkes ind og alle positioner er umiddelbart åbne og tilgængelige. Dernæst – når man nu ikke umiddelbart kun udlede objektive kriterier til at vurdere ud fra – så lægger han vægt på frie rammer for det enkelte individ til selv at bestemme, hvad der er godt og nyttigt for vedkommende.

6 Konklusion

Så hvor går vejen til et godt samfund? Her har filosofferne Mill og Rawls hver deres bud. Som overbevist utilitarist argumenterer Mill for, at målet for både individ og samfund er mest mulig lykke. Definitionen på lykke gives da som fornøjelse og frihed for smerte, og det er en forøgelse af den samlede sum lykke, man skal have for øje, når man afgør, om en handling er god eller slet. Derimod er fordelingen af lykken i samfundet mindre vigtig for Mill.

Rawls går derimod en anden vej. Hans udgangspunkt er de to retfærdighedsprincipper om mest mulig frihed til det enkelte individ, samt at ulighed i samfundet skal være til alles fordel. Nøgleordet her er netop retfærdighed, og modsat Mill mener Rawls derfor ikke, at fordelingen af goder i samfundet er ligegyldig. Tværtimod skal differensprincippet sikre, at en ulige fordeling altid er til større fordel for de mindst begunstigede.

Selvom både Mill og Rawls ønsker det bedst mulige samfund, har de altså forskellige definitioner på, hvordan dette ser ud. Og en afgørende forskel er netop, om man skal gå efter den højest mulige *samlede mængde lykke* i samfundet, eller den mest *retfærdige fordeling* af lykken og goderne mellem samfundets individer. Interessant er det imidlertid også, at man faktisk kan argumentere for, at Rawls' samfundsteori i virkeligheden også forudsætter utilitarismens nytte- og lykkeprincip, idet han er nødt til at indføre et "uvidenhedens slør," før mennesker for alvor bliver i stand til at tænke retfærdigt.

I sidste ende bliver det dog et subjektivt valg, om man favoriserer den enes samfundstanker frem for den andens. Hverken Rawls eller Mill formår at bygge deres teori på objektive sandheder, og groft sagt er man derfor overladt til en subjektiv prioritering mellem "mest mulig lykke" eller "mest mulig retfærdighed". Her synes sidstnævnte dog mest tillokkende, fordi det på mange måder matcher det skandinaviske velfærdssamfund, ligesom Rawls også bedst formår at give det enkelte individ både frihed og muligheder.

7 Litteraturliste

- Andersen, Svend, og Niels GrønkJaer. 2008. *Som dig selv: en indføring i etik*. Aarhus: Aarhus Universitetforlag. <http://site.ebrary.com/id/10607705>.
- Estrup, Hector. 2020. "John Stuart Mill". *denstoredanske*. Set februar 29. http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/%C3%98konomi/%C3%98konomi,_biografier/John_Stuart_Mill.
- Heiene, Gunnar, og Svein Olaf Thorbjørnsen. 2011. *Kristen etikk en innføring*. Oslo: Universitetsforl.
- Ingham, Sean. 2020. "Pareto-optimality". *ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA*. Set marts 6. <https://www.britannica.com/topic/Pareto-optimality>.
- Larsen, Niels Ivar. 2002. "Retfærdighedens teoretiker". *Information*. 11. <https://www.information.dk/2002/11/retfaerdighedens-teoretiker>.
- Mill, John Stuart, og Mogens Blegvad. 1996. "Stuart Mill". Kbh: Munksgaard.
- Rawls, John. 2005. *En teori om retfærdighed*. Kbh.: Samlerens Bogklub.
- Richardson, Henry. 2020. "John Rawls (1921—2002)". *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Set marts 6. <https://www.iep.utm.edu/rawls/>.
- Singer, Peter, red. 2012. *A Companion to Ethics*. 29. ed. Blackwell Companions to Philosophy 2. Malden, Mass.: Blackwell.
- Skirbekk, Gunnar. 1989. *Filosofihistorie. Filosofi i mellomalderen Filosofi i mellomalderen*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Tollefsen, Torstein, Henrik Syse, og Rune Fritz Nicolaisen. 1998. *Tenkere og ideer: filosofiens historie fra antikken til vår egen tid*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.